

УДК 351:364

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-123-133>

Орлова Наталія Сергіївна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Orlova Nataliia Serhiivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public Management and Administration, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

✉ nsorlova78@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0785-751x>

Козирєва Олена Вадимівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Kozyryeva Olena Vadimivna, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V.N. Karazin Kharkiv National University

✉ yakakos74@gmail.comORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2014-4584>

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

ECONOMIC AND SOCIAL SECURITY OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена гострим питанням внутрішньої та зовнішньої міграції населення України в умовах війни, державним механізмам реалізації основних завдань щодо забезпечення економічної та соціальної безпеки внутрішньо переміщених осіб. Метою статті є дослідження напрямів державної політики щодо реалізації функцій з формування та покращення економічної та соціальної безпеки внутрішньо переміщених осіб в умовах військової агресії. Обґрунтовано, що основними завданнями держави в контексті забезпечення економічної та соціальної безпеки внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнної агресії є створення такого економічного, політичного та правового середовища й інституційної інфраструктури, які б стимулювали розвиток найбільш життєздатних підприємств, інвестиційних процесів, виробництво перспективних конкурентоспроможних товарів. У статті визначено основні стратегічні документи та нормативно правові акти, які забезпечують регулювання соціального та економічного захисту внутрішньо переміщених осіб: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб», Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 р., Стратегія державної політики щодо забезпечення житлових прав ВПО в Україні на період до 2027 р. та ін. Зроблено стислий аналіз державних механізмів стимулювання та підтримки внутрішньо переміщених осіб за роки війни, які забезпечили соціальну та економічну безпеку населення України, які перебувають у міграційних процесах, за ключовими напрямками (забезпечення права на житло, захист права власності, пенсійне та соціальне забезпечення, конкуренція на ринку праці, право на освіту, право на медичне обслуговування, підтримка приймаючих територіальних громад). У висновках зазначено зміни та проблеми, які і далі залишаються в полі зору держави щодо реалізації своїх основних завдань та напрямів економічного та соціального захисту громадян.

Ключові слова: економічна безпека, соціальна безпека, внутрішньо переміщені особи, вимушена міграція, соціальна підтримка, реінтеграція.

Annotation. The article is devoted to acute issues of internal and external migration of the population of Ukraine in war conditions and government mechanisms for the implementation of the main tasks to ensure the economic and social security of internally displaced persons. The purpose of the article is to research the directions of government policy regarding the implementation of functions for the formation and improvement of the economic and social security of internally displaced persons in the conditions of military aggression. It is substantiated that the main tasks of the government in the context of ensuring the economic and social security of internally displaced persons in the conditions of military aggression are the creation of such an economic, political, and legal environment and institutional infrastructure that would stimulate the development of the most viable enterprises, investment processes, and the production of promising competitive goods. The article defines the main strategic documents and normative legal acts that ensure the regulation of social and economic protection of internally displaced persons: the Law of Ukraine «On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons», Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Registration of Internally Displaced Persons», Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of implementation of social payments to internally displaced persons», Government Policy Strategy on Internal Displacement for the period until 2025, Government Policy Strategy for ensuring housing rights of IDPs in Ukraine for the period until 2027, etc. A brief analysis of government mechanisms for stimulating and supporting internally displaced persons during the war years, which ensured the social and economic security of the Ukrainian population undergoing migration processes, was made in key areas (ensuring the right to housing, protection of property rights, pension and social security, competition for labor market, right to education, right to medical care, support of host territorial communities). The conclusions indicate changes and problems that continue to remain in the government's field of vision regarding the implementation of its main tasks and areas of economic and social protection of citizens.

Key words: economic security, social security, internally displaced persons, forced migration, social support, reintegration.

Постановка проблеми. Збройна агресія та війна призвела в Україні до масових процесів внутрішньої та зовнішньої міграції населення. Нові виклики для держави, а також інших країн Європейського Союзу, яким довелося в дуже стислі строки формувати законодавче забезпечення цих процесів саме для українців, залишаються гострими. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали вразливою категорією в Україні з точки зору економічного та соціального захисту держави. Нові умови розвитку суспільства потребували та потребують формування нових державних механізмів економічної та соціальної безпеки всіх верств населення. Тому, в умовах вимушеної внутрішньої міграції населення України, економічна та соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб на сьогоднішній день потребує подальшого дослідження і є особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціальної безпеки, соціального захисту громадян завжди широко висвітлювалися у економічній літературі та наукових працях таких сучасних науковців як К. Бондаревська [1], Н. Борейко [2], С. Параниця [2], Н. Мірко [3], Ю. Сіденко [3]. Останні події в Україні надали змогу побачити проблеми економічної та соціальної безпеки під іншим кутом та особливо для ВПО в умовах війни. На цих проблемах за останні роки війни наголосили І. Аракелова [4], С. Дерев'янка [5], Ю. Песоцька [6]. Важливими залишаються зміни у нормативно-правовому забезпеченні соціальної та економічної безпеки як для ВПО, так і для тих громадян України, які не можуть повернутися до країни.

Метою статті є дослідження напрямів державної політики щодо реалізації стратегічних завдань щодо формування та покращення економічної та соціальної безпеки ВПО в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія російської федерації проти України, що триває з лютого 2014 р., тимчасова окупація частини території України призвели до вимушеної внутрішньої та зовнішньої міграції населення країни до більш безпечних територій країни та за її кордони. З'явилася нова окрема категорія населення – «внутрішньо переміщена особа». Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає ВПО як громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яка залишила або покинула своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [7].

Економічна безпека країни є безпосередньою умовою дотримання і реалізації національних інтересів щодо забезпечення фінансування, формування доходів та витрат і важливою складовою системи національної безпеки, що формує захист національних інтересів. У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 р. серед основних викликів та загроз у сфері макроекономічної безпеки чільне місце займають загрози, пов'язані з доходами та зайнятістю населення у зв'язку з низьким рівнем благополуччя населення, високим рівнем безробіття, низькими темпами зростання продуктивності праці, інтенсивними процесами трудової міграції [8].

Черговий етап збройної агресії російської федерації проти України, який розпочався 24 лютого 2022 р., поставив перед громадянами та державою в цілому нові виклики та призвів до чергової хвилі вимушеної міграції. До повномасштабного вторгнення на території України проживало від 37,3 до 43,8 млн. осіб. На початок 2023 р. за оцінкою Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України населення країни становило 33,2 млн. осіб. За даними Агенства у справах біженців Організації об'єднаних націй за кордоном загалом перебуває більше 5 млн. українських переселенців, із них майже 4,7 млн. – у країнах Європи. При цьому, найбільше українців перебуває в Німеччині (1,07 млн.), Польщі (994 тис.), Чехії (345 тис.). За 2023 рік кількість українців у країнах Європи зросла на понад 725 тис. осіб [9].

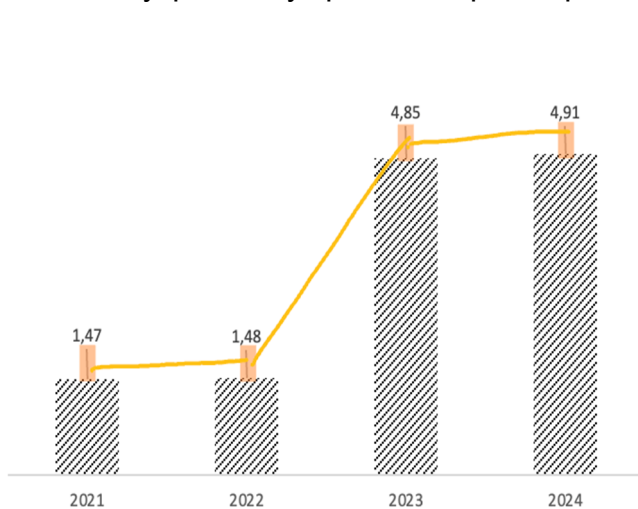

Рис. 1. Динаміка кількості ВПО за роки війни, млн. осіб

Через повномасштабне вторгнення і надалі спостерігається постійне збільшення кількості ВПО, яке складно спрогнозувати у зв'язку з непередбачуваністю військових дій та актів терору з боку російської федерації. До 24 лютого 2022 р. в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО обліковувалися 1,47 млн. осіб. Станом на 1 січня 2023 р. кількість зареєстрованих ВПО становила 4,86 млн. осіб. Фактична чисельність ВПО в Україні в 2024 р. складає 4,91 млн. осіб, з них особи, які перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни (3,6 млн.) (рис. 1).

Станом на квітень 2024 р. 11% домогосподарств ВПО є неповними сім'ями (лише одна особа старша за 18 років, решта – у віці 0-17 років) [10].

Найбільше ВПО приймають Дніпропетровська (14%) та Харківська (12%) області (табл.1). Більшість із них походять із прифронтових областей, у тому числі з територій, які раніше були або й досі окуповані російською федерацією: вони складають 75% від загальної кількості ВПО, або 2,68 млн. осіб. Найбільші потоки переміщень у межах області зафіксовано у Запорізькій (91%) та Харківській (85%) областях.

Таблиця 1

Топ-5 регіонів активного внутрішнього переміщення населення України [10]

Регіони походження ВПО		Регіони, що приймають ВПО	
Регіон	% від загальної кількості ВПО	Регіон	% від загальної кількості ВПО
Донецька	22	Дніпропетровська	14
Харківська	20	Харківська	12
Херсонська	14	м.Київ	10
Запорізька	12	Київська	8
Луганська	7	Запорізька	7
Інші області	25	Інші області	49

Проблеми, пов'язані з масовим вимушеним переселенням, потребують від держави значних зусиль щодо адаптації, інтеграції/реінтеграції постраждалих осіб, забезпечення їх економічної самостійності, соціальної безпеки, захисту та соціальної підтримки. Першочерговим завданням держави із запобігання ризикам, зумовлених вимушеною міграцією, є створення правових, економічних та інституційних засад державного управління для забезпечення економічної самостійності ВПО, їх соціальної безпеки, захисту та соціальної підтримки.

Наразі нормативно-правове забезпечення щодо забезпечення соціального захисту ВПО включає Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб», Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 р. № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2022 р. № 1364 «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією», Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 р. № 333 «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістились у період воєнного стану», розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 р. № 312-р «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках».

Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 р., затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р, враховує та передбачає вирішення більшості нагальних потреб ВПО. Стратегія не містить конкретних законодавчих норм, а лише задає вектори, на підставі яких буде напрацьовуватися законодавство України у сфері

соціального захисту прав ВПО та мінімізації негативних наслідків на економічну безпеку країни, пов'язаних з внутрішнім переміщенням [11].

Пріоритетами державних гарантій економічної та соціальної безпеки ВПО є прийняття рішень, спрямованих на впровадження ефективних державних механізмів для задоволення базових потреб ВПО за такими напрямками: забезпечення права на житло, захист права власності, пенсійне та соціальне забезпечення, конкуренція на ринку праці, право на освіту, право на медичне обслуговування, підтримка приймаючих територіальних громад (табл.2).

Таблиця 2

Напрями державної політики щодо забезпечення економічної та соціальної безпеки ВПО

Напрямок	Завдання
Забезпечення права на житло	Визначення ефективного механізму забезпечення житлом ВПО для реалізації права на житло якомога більшої кількості ВПО
Захист права власності	Створення механізму підтвердження юридичних прав ВПО і відновлення їхнього фізичного доступу до належного їм майна та володіння ним після повернення контролю над окупованими територіями
Пенсійне та соціальне забезпечення	Встановлення на законодавчому рівні уніфікованих підходів щодо забезпечення належної та повної реалізації прав ВПО для користування правом на пенсійне та соціальне забезпечення без обмежень порівняно з іншими особами
Конкуренція на ринку праці	Вирішення питання конкурентоспроможності ВПО на ринку праці, розширення можливості працевлаштування
Право на освіту	Створення передумов для виконання одного з головних конституційних і соціально чутливих зобов'язань держави перед своїми громадянами, зокрема реалізації прав ВПО у сфері освіти
Право на медичне обслуговування	Впровадження ефективних заходів покращення стану у сфері медичного забезпечення ВПО для забезпечення рівного доступу до медицини без обмежень порівняно з іншими особами
Підтримка приймаючих територіальних громад	Визначення заходів щодо розбудови соціальної згуртованості, зміцнення соціально-економічного розвитку і стійкості територіальної громади, зменшення напруженості в приймаючих територіальних громадах.

Через тривале переміщення та витрату власних ресурсів найактуальнішою потребою ВПО є фінансова підтримка. Актуальними для значної кількості ВПО залишаються питання розміщення та забезпечення житлом, пошуку постійного джерела доходів, відновлення порушених внаслідок внутрішнього переміщення прав та захисту законних інтересів.

В умовах надзвичайних викликів, що постали під час війни, значне навантаження на державний бюджет, виникнення у громадян цілого спектру нових потреб, які потребують своєчасного й ефективного реагування з боку держави та органів місцевого самоврядування, державою розроблено та впроваджується низка програм, спрямованих на забезпечення економічної самостійності ВПО. Допомога на проживання для ВПО – один з найбільш важливих інструментів для підтримки ВПО та одна з найбільших за розміром фінансування з державного бюджету програм. У 2022 р. понад 2,3 млн. ВПО отримали допомогу на проживання, на виплату якої з державного бюджету було виділено 52,8 млрд. грн. У 2023 р. понад 2,5 млн. ВПО отримали допомогу на проживання, на виплату якої з держбюджету було виділено 73,3 млрд. грн. [12].

На 2024 р. на неї передбачено в державному бюджеті 57 млрд. грн. Наразі відбувається фінансування виплат для понад 2,6 млн. осіб. Міністерство соціальної політики України працює над удосконаленням механізму її призначення, забезпеченням дієвої підтримки і допомоги для тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, а також сприянням їх інтеграції у нових громадах.

Так, 21 листопада 2023 р. внесено зміни до низки урядових постанов щодо обліку та виплат на проживання для ВПО. У допомозі на проживання для ВПО запроваджено додаткові інструменти стимулювання ВПО працездатного віку до працевлаштування [13].

У серпні 2024 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про внесення змін до Порядку пільгового іпотечного кредитування внутрішньо переміщених осіб за рахунок коштів гранту, наданих Кредитною установою для відбудови (KfW)», згідно якої до Порядку пільгового іпотечного кредитування ВПО вноситься низка змін стосовно перевірки інформації про наявність у заявника доходів; наявність житла у власності заявника та членів його сім'ї; факти отримання заявником або членами його сім'ї за рахунок бюджетних коштів пільгових кредитів на будівництво (придбання) житла або відповідної грошової компенсації [14].

Для посилення спроможностей держави у вирішенні житлових питань ВПО розроблено Стратегію державної політики щодо забезпечення житлових прав ВПО в Україні на період до 2027 р., стратегічними напрямками якої є: створення єдиної інформаційно-аналітичної системи для кращого управління житловими потребами ВПО, підвищення ефективності функціонування місць тимчасового проживання, посилення координації дій органів влади при вирішенні усіх житлових питань ВПО [15].

Говорячи про необхідність зміцнення рівня економічної безпеки країни через забезпечення економічної самостійності ВПО треба відмітити необхідність розробки програм зайнятості для ВПО. Дослідження Міжнародної організації з міграції свідчить, що в цілому по країні лише 40% ВПО, зокрема 4% самозайнятих, мають роботу. На сьогоднішній день для ВПО доступні наступні послуги, що стосуються працевлаштування: перегляд актуальних пропозицій на Єдиному порталі вакансій Державної служби зайнятості, в тому числі через чат-боти у месенджерах Telegram та Viber. Врегульовано питання надання статусу безробітного ВПО, у якої не розірвано трудові відносини з роботодавцем.

У рамках урядового проекту «Робота ВПО можуть скористатися низкою програм, а саме «Власна справа», яка пропонує гранти в розмірі від 50 до 250 тис. гривень, програмою «Грант для ветеранів», яка пропонує 3 розміри грантів – 250 тис. грн., 500 тис. грн. та 1 млн. гривень. Також важливим напрямком є підтримка роботодавців. Проект «Розвиток малих та середніх підприємств: економічна інтеграція ВПО та відновлення бізнесу», який стартував наприкінці 2021 р. за фінансування Уряду ФРН, сприяв відновленню релокованих і постраждалих від війни підприємств. Також зміцнив їхні спроможності працювати й забезпечувати необхідними товарами та послугами ВПО. За час реалізації проекту було надано 511 грантів до 4500 євро, 181 грант малим підприємствам до 20 000 євро, 60 грантів стартапам до 7000 євро, збережено понад 5000 робочих місць і створено більш ніж 2200 нових [16].

У квітні 2022 р. Уряд запровадив програму стимулювання підприємців брати на роботу ВПО, мета якої є пришвидшити адаптацію людей, які були змушені переїхати до більш безпечних регіонів, і підвищити рівень зайнятості серед населення. З початку 2024 р. держава компенсувала 7 тис. підприємцям 174 млн. гривень за працевлаштування 9300 ВПО. Наразі за кожного працевлаштованого з-поміж ВПО держава виплачує компенсацію у розмірі мінімальної заробітної плати – 8 тисяч гривень упродовж трьох місяців. А за працевлаштування ВПО з числа осіб з інвалідністю – впродовж шести місяців [17].

Для досягнення зазначених економічних цілей у процесі внутрішньої міграції населення, державою була запропонована програма релокації підприємств в більш безпечні регіони країни. За рік війни за урядовою програмою релокації в більш безпечні регіон країни було переміщено 800 підприємств, 623 з яких вже відновили роботу на новому місці. Найбільше підприємств релокувалися до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей.

Серед освітніх пілг для дітей, що мають статус ВПО (в 2023 р. їх кількість складала понад 1 млн. осіб), урядові програми пропонують: першочергове зарахування до закладів дошкільної освіти та шкіл, безоплатне харчування в освітніх закладах, безкоштовне оздоровлення чи відпочинок, соціальна стипендія у закладах фахової передвищої та вищої освіти, першочергове поселення і знижка на проживання у студентських гуртожитках (окремі заклади освіти надають знижку при оплаті проживання), пільговий кредит на навчання тощо [18].

Держава постійно працює над цифровою доступністю послуг для громадян, у тому числі для ВПО. Наразі ВПО мають можливість скористатися наступними послугами онлайн в застосунку та на порталі Дія: отримати довідку ВПО та подати заяву на виплату грошової допомоги на проживання в застосунку Дія (послугами скористалися понад 1,4 млн людей); змінити місце фактичного проживання ВПО в застосунку Дія (послугою скористалося понад 45 тис. людей); подати заяву на пільговий іпотечний кредит на порталі Дія (послугою скористалося понад 32 тис. людей); скасувати довідку ВПО в застосунку Дія (послугою скористалося близько 75 тис. людей).

ВПО потребують суттєвої підтримки з боку приймаючих громад, особливо на етапі адаптації після переміщення, а також подальшої інтеграції. Оцінка потреб ВПО та визначення можливостей для їх задоволення повинні бути важливим елементом державної політики щодо внутрішнього переміщення. Мінреінтеграції спільно з міжнародними партнерами реалізують три житлові проекти у Вінницькій, Івано-Франківській, Київській, Львівській і Чернівецькій областях, які забезпечать понад 3 тис. квартир для ВПО, які реалізується Кредитною установою для відбудови (KfW) та Міжнародною організацією з міграції. Проектом передбачено будівництво/реконструкцію 43 об'єктів із загальною кількістю 2 тис. квартир. У них планується розмістити майже 6 тис. ВПО і громадян вразливих категорій. Ще одна ініціатива реалізується спільно з KfW та Українським фондом соціальних інвестицій та передбачає підготувати 220 квартир для 625 ВПО у Дніпропетровській, Львівській, Харківській і Хмельницькій областях.

Третім проектом, який Мінреінтеграції втілює з Держмолодьжитлом, є пільгове іпотечне кредитування ВПО за рахунок коштів гранту, який надає Уряд Німеччини через KfW. Згідно з програмою сім'ї переселенців можуть придбати житло у кредит за найнижчою в Україні ставкою 3% на рік. Кредити надаються на строк до 30 років із початковим внеском 6% від вартості житла. В межах програми планується надати 1094 квартири для розміщення понад 2,5 тис. ВПО. Загальний обсяг фінансування цих проектів становить близько 140 млн. євро [19].

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що попри схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 р., відсутній комплексний підхід на регіональному рівні щодо забезпечення соціальної безпеки та соціального захисту ВПО, який гарантує економічну самостійність зазначеної категорії населення.

Висновки. Військова агресія російської федерації проти України призвела до багатьох негативних наслідків, які в першу чергу вплинули на загальний рівень

та умови життя великої частки населення країни: зростання кількості громадян, які потребують соціальної підтримки від держави; зниження економічної активності малого і середнього бізнесу, представники якого є основними роботодавцями, із одночасним зростанням кількості громадян, які знаходяться за межею бідності; погіршення демографічної ситуації; загроза втрати інтелектуального потенціалу країни через масовий відтік з України кваліфікованих спеціалістів в усіх сферах суспільного життя та економіки; вимога швидкого створення тимчасових умов для проживання і зайнятості ВПО у громадах. Першочерговим завданням держави є створення правових, економічних та інституційних засад для послаблення напруженості у сферах матеріального забезпечення, зайнятості ВПО, поліпшення умов їхнього життя, доступності та якості соціальних, медичних, освітніх послуг. З метою розв'язання житлового питання ВПО необхідним є спрощення процедури відшкодування збитків за втрачене та пошкоджене майно, створення фонду доступного житла. Для підвищення рівня зайнятості як ВПО необхідне впровадження програм громадських робіт, розбудови інфраструктури дистанційної роботи та навчання тощо. У напрямку освітніх послуг важливо організувати масштабну перекваліфікацію населення відповідно до потреб ринків праці регіону (громади). Для забезпечення медичного обслуговування ВПО належного рівня важливим є запобігання проблем психічного здоров'я. Удосконалення потребує спрощення доступу до мікрокредитів для започаткування власного бізнесу, а також спеціальних грантів. Реалізація зазначених напрямів гарантує соціальний захист ВПО та забезпечить економічну безпеку України.

Список використаних джерел:

1. Бондаревська К.В. Моніторинг соціальної безпеки: концептуальне бачення та напрями імплементації. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2 (02). С. 207–211.
2. Борейко Н.М., Параниця С.П. Соціальна безпека як потенціал розвитку регіону України. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 123–126.
3. Орлова Н.С., Сіденко Ю.Л., Мірко Н.В. Соціальна безпека та соціальний захист населення: державно-управлінський аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 8. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/4399/4434> (дата звернення: 29.07.2024).
4. Аракелова І.О. Аналіз процесів внутрішньої вимушеної міграції в Україні з врахуванням сучасних реалій. *Наукові перспективи*. 2023. № 12(42). С. 58–70.
5. Дерев'яно С. Безпекі виклики для територіальних громад в умовах війни: внутрішньо переміщені особи. *Координати державного управління*. 2024. № 1. С. 101–123.
6. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*. 2022. №9(1). С. 89–99.
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 29.07.2024).
8. Овчаренко Л.В., Федорюк Л.В. Економічна самостійність внутрішньо-переміщених осіб та їх вплив на економічну безпеку. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/234/220> (дата звернення: 29.07.2024).
9. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну – дослідження Громадянської мережі ОПОРА. URL: <https://oporaua.org/viyna/kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viinu-doslidzhennia-gromadianskoyi-merezhi-opora-24791> (дата звернення: 29.07.2024).
10. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні: опитування загального населення. Раунд 16. Київ: МОМ квітень, 2024. 12 с.

11. Жінки як внутрішньо переміщені особи в умовах війни. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-%D0%92%D0%9F%D0%9E-%D0%AE%D1%80%D0%A4%D0%B5%D0%BC-.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).
12. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 29.07.2024).
13. Мінсоцполітики: Уряд удосконалив механізм призначення допомоги на проживання для ВПО. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-uriad-udoskonalyv-mekhanizm-pryznachennia-dopomohy-na-prozhyvannia-dlia-vpo> (дата звернення: 29.07.2024).
14. Уряд удосконалив порядок пільгового іпотечного кредитування за програмою «Житлові приміщення для ВПО». Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/08/30/uryad-udoskonalyv-poryadok-pilgovogo-ipotechnogo-kredytuvannya-za-programoyu-zhytlovi-prymishhennya-dlya-vpo/> (дата звернення: 29.07.2024).
15. Представлено державну Стратегію щодо житла ВПО. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/08/28/predstavleno-derzhavnu-strategiyu-shhodo-zhytla-vpo/> (дата звернення: 29.07.2024).
16. Підсумки проєкту «Розвиток малих та середніх підприємств: економічна інтеграція ВПО та відновлення бізнесу». Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/05/01/pidsumky-proyektu-rozvytok-malyh-ta-serednih-pidpryyemstv-ekonomichna-integracziya-vpo-ta-vidnovlennya-biznesu/> (дата звернення: 29.07.2024).
17. З початку року держава компенсувала підприємцям 174 млн гривень за працевлаштування ВПО. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/08/30/z-pochatku-roku-derzhava-kompensovala-pidpryyemtsyam-174-mln-gryven-za-praczevlashtuvannya-vpo/> (дата звернення: 29.07.2024).
18. Які освітні пільги та можливості відпочинку передбачені для дітей-ВПО. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/06/13/yaki-osvitni-pilgy-ta-mozhlyvosti-vidpochynku-peredbacheni-dlya-ditej-vpo/> (дата звернення: 29.07.2024).
19. Мінреінтеграції спільно з міжнародними партнерами реалізують три житлові проєкти, які забезпечать понад 3 тисячі квартир для ВПО. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/07/17/minreintegracziyi-spilnoz-mizhnarodnymy-partneramy-realizuyut-try-zhytlovi-proyekty-yaki-zabezpechat-ponad-3-tachi-kvartyr-dlya-vpo/> (дата звернення: 29.07.2024).

References

1. Bondarevska, K.V. (2022). Monitorynh sotsialnoi bezpeky: kontseptualne bachennia ta napriamy implementatsii [Monitoring of social security: conceptual vision and directions of implementation]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, 2 (2), 207-211 [in Ukrainian].
2. Boreiko, N.M. and Paranytsia, S.P. (2020). Sotsialna bezpeka yak potentsial rozvytku rehionu Ukrainy [Social security as the development potential of the region of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the government*, 5, 123-126 [in Ukrainian].
3. Orlova, N.S., Sidenko, Yu.L. and Mirko, N.V. (2024). Sotsialna bezpeka ta sotsialnyi zakhyst naselennia: derzhavno-upravlinskyi aspekt [Social security and social protection of the population: state and administrative aspect]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 8. (n.d.). *nayka.com.ua*. Retrieved from <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/4399/4434> [in Ukrainian].
4. Arakelova, I.O. (2023). Analiz protsesiv vnutrishnoi vymushenoї mihratsii v Ukraini z vrakhuvanniam suchasnykh realiї [Analysis of internal forced migration processes in Ukraine, taking into account modern realities]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, 12(42), 58-70 [in Ukrainian].
5. Derevianko, S. (2024). Bezpekovi vyklyky dlia terytorialnykh hromad v umovakh viiny: vnutrishno peremishcheni osoby [Security challenges for territorial communities in conditions of war: internally

- displaced persons]. *Koordynaty derzhavnoho upravlinnia – Government administration coordinates*, 1, 101-123 [in Ukrainian].
6. Pesotska, Yu. (2022). Sotsialna rehabilitatsiia ta sotsialna adaptatsiia vnutrishno peremishchenykh osib [Social rehabilitation and social adaptation of internally displaced persons]. *Social Work and Education*, 9(1), 89-99 [in Ukrainian].
  7. Zakon Ukrainy "Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib": vid 20 zhovtnia 2014 roku № 1706-VII [Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons" from October 20, 2014, №1706-VII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian].
  8. Ovcharenko, L.V. and Fedoriuk, L.V. Ekonomichna samostiinist vnutrishno-peremishchenykh osib ta yikh vplyv na ekonomichnu bezpeku [Economic independence of internally displaced persons and their impact on economic security]. (n.d.). *dees.iei.od.ua*. Retrieved from <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/234/220> [in Ukrainian].
  9. Kil'kist ukraintsev ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu – doslidzhennia Hromadianskoi merezhi OPORTA [The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war - research by the OPORTA Civic Network]. (n.d.). *oporaua.org*. Retrieved from <https://oporaua.org/viyna/kilkist-ukrayintsev-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viinu-doslidzhennia-gromadianskoyi-merezhi-opora-24791> [in Ukrainian].
  10. *Zvit pro vnutrishnie peremishchennia naseleння v Ukraїni: opytuvannia zahalnoho naseleння. Raund 16. [Report on internal displacement of the population in Ukraine: survey of the general population. Round 16]*, Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
  11. Zhinky yak vnutrishno peremishcheni osoby v umovakh viiny [Women as internally displaced persons in war conditions]. (n.d.). *jurfem.com.ua*. Retrieved from <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-%D0%92%D0%9F%D0%9E-%D0%AE%D1%80%D0%A4%D0%B5%D0%BC-.pdf> [in Ukrainian].
  12. Vnutrishno peremishcheni osoby [Internally displaced persons]. (n.d.). *msh.gov.ua*. Retrieved from <https://www.msh.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> [in Ukrainian].
  13. Minsotspolityky: Uriad udoskonalyv mekhanizm pryznachennia dopomohy na prozhyvannia dlia VPO [Ministry of Social Policy: The Government has improved the mechanism for assigning housing assistance to IDPs]. (n.d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-urad-udoskonalyv-mekhanizm-pryznachennia-dopomohy-na-prozhyvannia-dlia-vpo> [in Ukrainian].
  14. Uriad udoskonalyv poriadok pilhovoho ipotechnoho kredytuvannia za prohramoiu «Zhytlovi prymishchennia dlia VPO» [The government has improved the procedure for preferential mortgage lending under the "Residential Premises for IDPs" program]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/08/30/uryad-udoskonalyv-poryadok-pilgovogo-ipotechnogo-kredytuvannia-za-programoyu-zhytlovi-prymishchennia-dlya-vpo/> [in Ukrainian].
  15. Predstavleno derzhavnu Stratehiu shchodo zhytla VPO [The State Strategy on housing for IDPs was presented]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/08/28/predstavleno-derzhavnu-strategiyu-shchodo-zhytla-vpo/> [in Ukrainian].
  16. Pidsumky proiektu «Rozvytok malykh ta serednikh pidpriemstv: ekonomichna intehratsiia VPO ta vidnovlennia biznesu» [Results of the project "Development of small and medium enterprises: economic integration of IDPs and business recovery"]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/05/01/pidsumky-proiektu-rozvytok-malykh-ta-serednikh-pidpriemstv-ekonomichna-integratsiya-vpo-ta-vidnovlennia-biznesu/> [in Ukrainian].
  17. Z pochatku roku derzhava kompensovala pidpriemstsiam 174 mln hryven za pratsevlashtuvannia VPO [Since the beginning of the year, the state has compensated entrepreneurs with 174 million hryvnias for the employment of IDPs]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from

<https://minre.gov.ua/2024/08/30/z-pochatku-roku-derzhava-kompensovala-pidpryemczyam-174-mln-gryven-za-praczevlashtuvannya-vpo/> [in Ukrainian].

18. Yaki osvitni pilhy ta mozhlyvosti vidpochynku peredbacheni dlia ditei-VPO [What educational benefits and recreation opportunities are provided for IDP children]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/06/13/yaki-osvitni-pilgy-ta-mozhlyvosti-vidpochynku-peredbacheni-dlya-ditej-vpo/> [in Ukrainian].
19. Minreintehratsii spilno z mizhnarodnymi partneramy realizuiut try zhytlovi proieky, yaki zabezpechat ponad 3 tysiachi kvartyr dlia VPO [The Ministry of Reintegration together with international partners are implementing three housing projects that will provide more than 3,000 apartments for IDPs]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/07/17/minreintegracziyi-spilnoz-mizhnarodnymi-partneramy-realizuyut-try-zhytlovi-proyekty-yaki-zabezpechat-ponad-3-tachi-kvartyr-dlya-vpo/> [in Ukrainian].

*Подано до редакції 30.07.24 р.
Прийнято до друку 2.09.24 р.*